

НОВАТОРСЬКЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНЕЗИ ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА (рецензія на монографію О. Кресіна¹)

З давніх часів до сьогодні відбувається процес пізнання права та правової дійсності людського існування. Процес пізнання права, дослідження державно-правових явищ, вирішення державно-правових проблем у різні періоди розвитку юридичних знань нерозривно пов'язаний з використанням порівняння як пізнавальної операції зіставлення, що призводить до приросту нового знання. Тому для юридичної сфери істотним явищем було формування порівняльної сфери наукових знань, що відбувалося тривалий період часу, в результаті чого ці знання виокремилися як галузь порівняльного правознавства.

Порівняльне правознавство пройшло складний історичний шлях свого формування, становлення та розвитку. В юридичній науці не склалося однозначної думки щодо визначення точного періоду народження порівняльного правознавства. Більшість вчених схильні вважати, що саме період XIX ст. є періодом інституалізації порівняльного правознавства, що визначалося економічними, суспільно-політичними та правовими процесами тогочасного світу і потребувало відповідної реакції з боку науки, що й виявилось у формуванні порівняльного правознавства як специфічної сфери наукових знань. Визначеному етапу передувало поступове накопичення предметно-методологічних знань у сфері порівняльно-правових досліджень.

За понад два століття свого існування порівняльне правознавство в рамках юридичної науки набуло рис систематизованої сфери наукових знань з власною понятійно-предметною, теоретико-методологічною та концептуальною ідентичністю. Питання щодо статусу порівняльного правознавства як юридичної науки, хоча й залишається досі певним чином дискусійним, але розв'язується більшістю вчених на користь визнання його самостійною дисципліною. На таких засадах визначається й позиція автора даної монографії, яку підтримуємо і ми.

Сучасний етап розвитку порівняльного правознавства характеризується актуалізацією, інтенсивністю та різноаспектністю напрямів його розвитку. Актуалізація розвитку порівняльного правознавства визначається насамперед глобалізаційними та регіоналістськими процесами у правовій сфері, що відбуваються на сучасному етапі розвитку людства. Інтенсивність пов'язана з потребою пізнання загальносвітових, регіональних і унікальних тенденцій та закономірностей розвитку права і правового регулювання, різноаспектність яких

¹ Кресін О. В. Порівняльне правознавство у XIX–XX століттях : проблеми становлення : моногр. – К. : Логос, 2011. – 294 с.

обумовлюється необхідністю пошуку відповідей на виклики сучасності та усвідомленням науковою громадськістю потреби пізнання права у всій його багатомірності, а також вирішення проблем правового регулювання, як на національному, міждержавному, так і на міжнародному рівнях. Беззаперечно, ціннісний науковий і навчальний потенціал порівняльного правознавства є необхідним для сучасного етапу правової науки, збагачує і розширює її можливості, але водночас вимагає й пізнання сутності самого порівняльного правознавства з метою ефективного його розвитку для вирішення нагальних потреб правового сьогодення та майбутнього. Зазначене неможливо без ґрунтовного пізнання історії порівняльного правознавства, а тим самим, певним чином, історії правових знань загалом, чому присвячена монографія О. Кресіна «Порівняльне правознавство у ХІХ–ХХ століттях: проблеми становлення».

Монографічна робота є унікальною науковою працею, яка вперше у вітчизняній юридичній науці у систематизованому вимірі досліджує питання становлення та відповідної періодизації порівняльного правознавства. Автор у своїй роботі на основі узагальнення поглядів учених на виокремлення основних етапів порівняльного правознавства дає відповідь на питання, що тривалий час залишалося відкритим, а саме щодо появи порівняльного правознавства — 1810–1814 рр., визначає хронологічні рамки етапу його формування — 1810–1830 рр.

Дане питання розкривається О. Кресіним через ґрунтовний, систематизований аналіз унікальних в своєму роді наукових матеріалів, і перш за все наукових праць видатних європейських правників, досліджуючи які, автор робить власні науково виважені висновки, що можуть сприйматися як наукові відкриття у сфері пізнання історії порівняльного правознавства.

Науковець окреслює відповідну періодизацію розвитку порівняльного правознавства на підставі визначених критеріїв дослідження генезису і раннього розвитку порівняльного правознавства, до яких відносить сутнісні (пов'язані з уявленням про характер порівняльного правознавства та поглядами на еволюцію цього характеру), змістовні (послідовність та наукові засади використання порівняння в процесі пізнання права, концептуалізація порівняльно-правової методології, осмислення різними юридичними школами феномена порівняльного правознавства та ін.) та формальні (використання термінів «порівняльне правознавство», «порівняльне право», «порівняльне законодавство»; створення спеціалізованих компаративістських організацій, установ, закладів, підрозділів; елементи визнання того чи іншого статусу порівняльного правознавства на національному чи міжнародному рівні тощо), і розкриває характеристику зазначених критеріїв на основі аналізу широкого кола наукових праць учених різних країн та різних періодів часу.

Привертає увагу розкриття автором монографії нових кольорів у науковій спадщині Ш.-Л. Монтеск'є, спрямованої на створення підвалин порівняльного пізнання права. Під науковою редакцією О. Кресіна було здійснено переклад деяких наукових праць П. Й. А. фон Фейєрбаха та Ж. Л. Е. Лермін'є. На підставі їх вивчення та виходячи з аналізу робіт, що були присвячені творчості П. Й. А. фон Фейєрбаха, зроблено висновок про визначальну роль останнього у формуванні теоретико-методологічних засад порівняльного правознавства. У своїй монографії О. Кресін здійснює аналіз наукових здобутків французько-

го вченого Ж. Л. Е. Лермінє як автора однієї з ранніх концептуалізацій порівняльного правознавства і першого завідувача профільної кафедри в світі.

Унікальність рецензованої роботи полягає в тому, що в ній розкрито теоретико-методологічний і практичний потенціал кожної з основних наукових шкіл у порівняльному правознавстві, їх суперечності та діалектику заперечення і спадкоємності між ними. Тим самим автор здійснив історичну концептуалізацію наукових шкіл у порівняльному правознавстві з окресленням перспективних напрямів розвитку даної наукової дисципліни.

Особливу наукову значимість монографія О. Кресіна набуває завдяки тому, що автор повернув до наукового обігу порівняльного правознавства низку забутих наукових праць українських вчених, визначив внесок українських вчених у розвиток цієї науки, довівши існування української традиції порівняльного правознавства. Потужне наукове минуле, що мало місце на теренах України у сфері порівняльного правознавства, напевно, вплинуло на формування сучасної школи порівняльного правознавства, що об'єднує українських вчених, серед яких одним з найбільш відомих є автор монографії, та яка набуває визнання у правовій науці не тільки пострадянських країн, а й в Європі, і навіть на рівні світового співтовариства.

Інституалізація порівняльного правознавства, що відбулась у світі протягом ХХ ст. і продовжується у ХХІ ст., має місце і в Україні. У рецензованій роботі автор наводить систематизований інформативний матеріал щодо процесів становлення та розвитку інституалізації порівняльного правознавства на рівні міжнародної спільноти і в нашій державі, наголошуючи на існуючих проблемах організаційно-фінансового та методичного характеру, а також питаннях практичної реалізації потенціалу вітчизняної школи порівняльного правознавства.

Монографія О. Кресіна «Порівняльне правознавство у ХІХ–ХХ століттях: проблеми становлення» є помітною подією в житті української юридичної спільноти, ґрунтовним академічним дослідженням, що робить істотний внесок в сучасну правову науку. Книга буде корисною для науковців, викладачів, аспірантів, студентів і всіх тих, хто цікавиться порівняльним правознавством.

С. ГУСАРЄВ

*доктор юридичних наук, професор,
начальник кафедри теорії держави та права
(Національна академія внутрішніх справ)*

О. ТЮРІНА

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії держави та права
(Національна академія внутрішніх справ)*